

JUSTH ZSIGMOND PARASZTSZÍNHÁZA

Ennek a rövidéletű kísérletnek nem volt hatása a magyar színészet fejlődésére. Mindamellett észre kell venni és el kell könyvelni, mint a magyar színjátszás történetének érdekes és jellegzetes epizódját.

Justh Zsigmond, a harmincegy éves korában tüdővészben meghalt gazdag földesúr, értékes alakja a magyar regényirodalomnak. A múlt század utolsó harmadára eső írói működése erős hatását mutatja az akkori általános európai eszmeáramlatoknak. Baráti kapcsolatai a francia író- és művészvilág köreivel — hazai részről a „dekadens“ jelzöt vonták alakjára. Érdekes azonban, hogy ez a nyugati szellemirányoktól ihletett magyar nagyur, milyen szeretettel viseltetett a magyar föld népe iránt.

A pénz legendája című regényének előszavában vallomást tesz: „A néptől már igen sokat tanultam, sokat s újat. Úgy érzem, az ő turáni nyugalma biztos, erős alapunk nekünk.“ Elmondja, hogy egy egész regényciklust tervez, amelyben világnézetét és társadalmi felfogását fejezi ki majd költői módon. „E sorozat első száma ez a kis lélektanulmány, erre fog következni a pusztuló felsőmagyarországi olygarcha világ (megírta a *Fuimus* c. regényben), majd Erdély, legvégül a mai Pest. Mind e munkákban azt keresem, hogy a lassú pusztulás vagy fejlődés folyamatában levő társadalmi részek mennyiben járulnak majd azon világnézet fejlődéséhez, amely egy a népével, s így a legmagyarabb.“

A nagyszabású regényciklus azonban csak terv maradt, pusztán egyes részek készültek el belőle: *A pénz legendája*, *Fuimus* és *Gányó Julcsa*. Justh Zsigmondnak a magyar paraszt iránt érzett szinte filozofikus szeretetét azonban több más munkája is mutatja: a *Delelő* című elbeszélésgyűjtemény és *A puszta könyve* c. rajzkötete, amelyek közül az utóbbi franciára fordítva is sikert aratott, s Taine is nagy tetszéssel olvassagatta.

A magyar föld és a magyar nép e nagy szerelmesének, a békésmegeyi földesúrnak programjához tartozott, hogy nevelje is a parasztot. Pusztaszenttornyai birtokán, Orosházától pár kilométernyire, színházat állított nekik és színjátszásra kapatta őket. Nemcsak népies darabokat játszatott velük, hanem klasszikusokat is. Volt ebben a célkitűzésében valami patriarchális vonás, sőt valamiféle politikai program is. Maga mondja: „Ha a népnek hasznos időtöltése akad, ha nem unja magát, akkor nem gondol a szocializmussal, sem a világ semmiféle izmusával.“

Erre a pusztaszenttornyai parasztszínházra vonatkozólag a legfontosabb forrás maga Justh Zsigmond, aki *A szent-tornyai Népszínház műsorából* címen a Magyar Szalon XX. kötetében érdekesen írja le színészeit és tehetségüknek irányát (ebből való az előbbi idézet!), s végzetül három kis jelenetet is közöl, amelyeket ő maga írt parasztművészi számára.

Ezen a legfontosabb forráson kívül — ha már benne vagyunk a filológiában — hagy álljon itt egy-két megemlékezésnek és beszámolóknak címe azok számára, akik ezzel az érdekes kísérlettel bővebben akarnak foglalkozni:

Silberstein Adolf cikke a *Pester Lloyd* 1893. júl. 9. számában. Magyar fordítása megtalálható az *Orosházi Közlöny* 1893. július 15-iki számában. — Ugyancsak az *Orosházi Közlöny* 1893. aug. 5-iki és az *Orosházi Ujság* 1893. aug. 20-iki száma érdekesen számol be egy előadásról. — Adatokat találunk a *Békés megyei Közlöny* 1893. augusztus 17-iki számában is. — Említésre méltó cikk jelent meg *Justh Zsigmondról* a *Pesti Hírlap*-ban 1894. július 12-én. Azt mondja, hogy a pusztaszenttornyai vállalkozást *Groszmann Benő* volt meiningeni udvari színész, később német hírlapíró, több német lapban rokonszenvesen ismertette. — *Justh* halálakor megjelent fontosabb cikkek: *Alfa*: Ifjú Magyarország. *Budapesti Hírlap* 1894. okt. 12, és a *Pesti Hírlap* 1894. okt. 10. és 11-iki számaiban megjelent közlemények. Jelentékeny cikk még *Sidney Carton*nak a *Napkelet* 1923. áprilisi számában közölt megemlékezése *Justh Zsigmondról*.

Ezekon kívül egy-pár szót a parasztszínházról is szólnak a köv. művek: *Szinnyei Ferenc*: *Justh Zsigmond*. *Budapesti Szemle*, 1918. évf. — *Feszty Árpádné*: *Akik elmentek*. Budapest, 1927. — *Magda Gálos*: *Szigmond Justh et Paris*. Budapest, 1933.

A felsorolt cikkek és megemlékezések alapján a parasztszínház körülbelül a következőképpen rekonstruálható:

Az előadások eleinte a szenttornyai kastély parkjában folytak szabad ég alatt. Később a bőkezű földesúr egy üvegházat alakíttatott át színháznak.

A műsoron *Justh Zsigmond* népies apróságai szerepeltek, azonkívül *Czóbel Minka Délibáb* c. darabja, végül — klasszikusok. *Shakespeare*, *Molière* és *Plautus*. *Shakespeare*től *A makrancos hölgy*, *Molière*-től *A képzelt beteg*, *Plautus*tól pedig *A kincs*.

A „delectáns actorok“ közül a beszámolók egyhangúan *Molnár József*-ét emelik ki, a bösz *Katának és a Képzelt beteg* *Toinette*-jének megszemélyesítőjét. „Csinos, finom arcélű menyecske, kinek egyszerűségéből meleg humor sugárzik ki.“ *Rajki Pista* kertészbojtár sem lehetett utolsó legény. Ő játszotta *Petrucciót*, a képzelt beteget és *Plautus Stasimusát*. A többi színész neve is kiböngészhető a beszámolókból. *Puskás Lidi* hódmezővásárhelyi leány közvetlen játéku drámai szende. *Supkégel Flóra* a szenttornyai tanítónak leánya az egyetlen úrileány a parasztok között, szintén eleven, közvetlen, de kissé erősebb színekkel dolgozik, mint parasztkollégái. A társulat hősszerelmese *Kulcsár Pál* „néhai szocialista“, lírai szerelmese pedig *Györgyi Jóska* gányólegény. Az egész társulat huszonnégyszemélyből állott.

Az este fél 9-től éjfélig tartó előadások közönsége persze maga a környék népe volt Orosházától Bánfalváig. De meghívott úri érdeklődők sem hiányoztak. Egy-egy előadáson ott voltak *Czóbel Minka* és *Czóbel István*, *Feszty Árpád* és *Feszty Árpádné*, *Silberstein Adolf*, *Rozsnyay Kálmán*, *Groszmann Benő*, az akkori francia konzul, *Melchior de Polignac* és a helyi előkelőségek.

Magáról a rendezés módjáról, az előadás részleteiről sajnos, nem sokat tudunk. A feljegyzések hallgatnak róluk, csak abban egyeznek meg, hogy kiemelik a vezetés gondosságát és szakértelmét. Ugy kép-

zelhetjük az előadásokat, mint a katolikus legényegyleti műkedvelővállalkozásokat azzal a különbséggel, hogy a szenttornyai őstehetségeket egy nagyműveltségű és finom művészi ízlésű úr irányította.

A pusztaszenttornyai előadások 1890 és 1894 között folytak. A legtöbb előadás bizonyosan 1893 nyarán eshetett.

A parasztkedvelő nagyúr, a művészet rajongó szerelmese 1894 október 9-én örökre itthagya parasztjait és a művészetet. Elköltözött abba a tartományba, amelyről — akárcsak Hamlet — olyan igen sokat gondolkozott. Érezte, hogy az elmúlás közel van számára, hogy nem lehet hosszú életű, s talán a néphez is azért vonzódott, mert „stoikus az elmúlással szemben“. Szegény fiatal földesúr még színházából kijövet sem tudott egyébre gondolni mint a halálra.

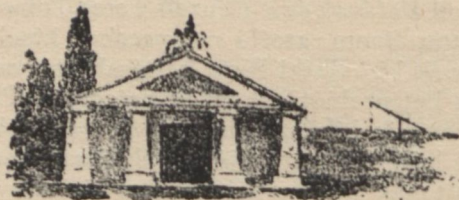
„Kijövet az egyszerű kis színházból, elterül a puszta síkja előttem s felgyúladnak körülöttem az anyaföld csillagai: a pásztortüzek, önkénytelenül feltekintek a nagy égboltra, amely olyan fényes és végtelen csilgkoszorúval övezi e földet és hálát adok annak, aki az életet és halált dobta a mindenségbe, hogy itt élhetek, hol oly szép, szép az élet, s hol, ha a nép filozófiája szerint élünk, oly természetes és könnyű a — haláll!“

Megadatott neki, hogy ott éljen, de az nem, hogy ott is haljon meg. Messze a magyar alföldtől, messze szeretett parasztjaitól, Cannesban, a francia tengerparton sujtotta az álom. De nem idegen fejkötős leányok, nem idegen legények jöttek koporsójáért. Hazaszállított porhüvelyét nyolc daliás parasztlegény vitte az utolsó útra. Az ő legkedvesebb színészei. Koporsóját nyolc fiatal leány citromba tűzött rozmaring ággal kísérte. Az ő legkedvesebb színésznői.

Azután letették a sírgödörbe...

Épen a színháza elé...

Galamb Sándor

A szenttornyai parasztszínház

Das Bauerntheater von Zsigmond Justh. Von Sándor Galamb.

Der mit 31 Jahren an Lungenkrankheit verstorbene, reiche Gutsbesitzer Zsigmond Justh liess in den Jahren 1893—94 mit Bauern auf seinem Gute (in Pusztaszenttornya) Theaterstücke vorführen. Anfangs wurden die Vorstellungen im Freien, später in einem für diesen Zweck gebauten Glashause gespielt. Das Programm bildeten nebst volkstümlichen Stücken von Justh, „Der Widerspenstigen Zähmung“ von Shakespeare, „Der Eingebildete Kranke“ von Molière, „Der Schatz“ von Plautus. Den Aufführungen wohnten ausser örtlichen Publikum zahlreiche hauptstädtische und ausländische Gäste bei.